

# HORAȚIU MĂLĂELE, OMUL-ORCHESTRĂ

Într-un număr din "Satirul", foaia umoristico-satirică pe care o editează, Horațiu Mălăele scria la un moment dat despre sine, sub forma unei dedicații glumețe: celui mai talentat actor dintre caricaturisti. Dincolo de umorul, de inteligența care-l caracterizează, butada are darul de a preciza și dubla "cetățenie" artistică sub care circula numele său. Dacă luăm în calcul și anecdotele pe care le compune cu vâdit talent literar, și manifestările sale ca scenograf sau ca regizor, vom avea suficiente argumente pentru a susține

că acest înzestrat actor posedă o structură artistică polivalentă. Iar modul de exprimare în varii domenii atestă o complementaritate conținută. Când nu joacă se gîndește la o pagină de revistă, când a terminat un desen intră din nou în scenă. Același și mereu altul, egal cu sine în ipostazele tot mai captivante ale unei febrile căutări. E o natură neliniștită, prin excelență imaginativă, și de aceea între rolurile create la premieră și succesele lor reeditări nu e niciodată semnul egalității. Într-o stare de continuă ebuliție, actorul nu-și poate reprima "voința de reprezentare", tot așa cum în bloc-notesul de care nu se desparte filele se înnegresc una după alta, fără așteptare și răgaz. Este un fel de om-orchestră și totodată propriul său dirijor. Paradoxal, dar acest mod de a reacționa nestăpinit, ca o cutie de rezonanță, la impulsuri de tot felul nu-l situează sub imperiul improvizatiei. Și oricât de surprinzătoare apar pentru cel din jur "fanteziile" sale, știe întotdeauna ce are de făcut și de ce. Într-adevăr, nimic nu pare a se petrece întâmplător în viața artistică a acestui creator. Pentru că, în afara bogatului său talent, Horațiu Mălăele e cu siguranță dotat și cu o exemplară intuiție a momentului când un text, un gest, o mișcare, o linie pe hîrtie sau o tăcere în scenă sînt necesare. Și mai ales știe ca nimeni altul ce l se potrivește lui personal, ce-l "servește", ridicîndu-și singur stacheta viitoarelor performanțe. Este îndebște actorul care umbliă cu pieșele sub braț, care nu așteaptă să fie "văzut" într-un rol și nici să l se împună experiențe. Dacă riscă, o face cu miză, pentru că are fler și știe să cîntărească pînă și pierderile necesare. E, cum s-ar spune, propriul

său producător. A ajuns la acest statut nu pentru că e vedetă ci pentru că întâlnirea sa cu arta se produce din interior. Frescul jocului său, al existenței sale în artă, de aici vine; și nu e adevăr de viață banal, constatabil, e experiență asumată, trăită, distilată în retorta unei sensibilități de autentică valoare.

Cînd constata, nemulțumit, maniera teatrală în care actorii timpului său "personificau" pe scenă caractere, sau cel mult le interpretau, Gordon Craig acordă o singură șansă viitorului acestui arte: "Într-o zi el însuși (actorul) va crea. Atunci va renaște stilul". Și totuși se vorbește rar despre stil în arta actorului. Chiar cel care-l acceptă dreptul la creație autonomă admît mai greu evaluarea acestui arte sub specia stilului. Și mai nepotrivit ar putea părea să căutăm o definire stilistică în creația unui actor al cărui farmec atî în fluidul neetichetabil, în perpetua sa nouitate și prospețime. Dacă o facem este pentru că modul în care s-a maturizat talentul său, impunîndu-l ca personalitate, ne obligă să-l recunoaștem sunetele distincte. Și să identificăm în melodia lor ceva din timbrul unei generații prin care arta teatrului înalțează în timp. Aici trebuie să facem apel la memorie, știut fiind că bibliografia e și săracă și întâmplătoare. Să ne amintim, dar, de debutul lui Mălăele, la Piatra Neamț, cînd, lucrînd cu regizori ca Iulian Vișu și Cătălina Buzoianu, a înregistrat și primele succese. Încă de atunci, în Slugă la doi stăpîni sau Tinerete fără bătrînețe, se făcea remarcată disponibilitatea actorului pentru un ton direct, al comunicării imediate. Era un dar natural, strînit însă într-o exprimare studiată, exactă, cu stil. Inteligent, cultivat, actorul elabora cu migală în sfera comediei, dar și a unui teatru metaforic, mijloace adecvate care îl sollicitau în direcția unei revelații precise a sensurilor. Instrument sensibil dar și bine acordat, el nu greșea niciodată portativul și sunetul vibra curat, clar, recunoscutibil pentru orice ureche muzicală. Mai tîrziu, în Ion din Acești îngeri triști de D.R.Popescu, în regia lui Mircea Cornișteanu, jocul actorului a dobîndit forță dramatică. Odată cu descoperirea gustului pentru paradox, interpretările sale au aderat la o contextualitate subtilă de semnificații. În echilibru pe muclea dintre aparența comică și esența tragică a unor personaje care exprimaau adecvat

ecuația intimă a personalității sale, se afirmă acum în cele mai dificile zone ale expresiei teatrale: risu-plînsu, comicul sarcastic, grotescul, către care l-au dus acel neuitat Smerdiakov din Karamazovii (regia Dan Micu), birocratul metafizic din Într-o dimineață de Ispirescu și, de curînd, Poțekalnikov din Sinucigașul, unde o candoare dezarmantă se alătește pe trunchiul tragic al singurătății personajului. Jocul acesta paradoxal, pentru care actorul manifestă predilecție, se bazează pe o savantă sublimare a trăirilor sensibile, convertită în atitudini lucide, aproape demonstrative. Horațiu Mălăele folosește desăvîrșit procedeul chiar și în Scapino (regia Al. Dabija), unde scenariul caricatural al comediei dell'arte își dezvăluie cu finețe, în final, suportul uman emoționant. O făcea și în Mîța în sac, jucînd savuros consecințele absurde ale confuziei comice. Cultivînd o artă a echivocului, a ambiguității fertile și a disimulării, actorul posedă știința rară a subordonării acestor mijloace rafinate unui joc de aparență pur populară. O face cu măsură și autocontrol, cu sacrificarea uneori a uluitoarei sale poze de joc și improvizatie. Pentru un actor cu priză la public, mai ales cînd popularitatea l-a ciădit pe comedie, scena poate la un moment dat să devină o capcană. E pîndit de stereotipia reacțiilor din sală, de propria-i siguranță, de trucurile îndelung verificate. E mai greu să se mențină pe cotorul dect dacă ar trebui să-l încerce în fiecare seară. Și, totuși, miracolul se produce cînd la un semn nevăzut, ca și cum ar descoperi pe portativ chela ce trebuie schimbată, actorul tale cu mina aerul, lăsînd, în tăcerea grea care-l urmează, să vină clipa adevărului. Schimbarea aceasta de registru e adesea năucitoare și efectele nu întîrzie să se arate. Așa s-a întîmplat în momentul răstîgnirii pe porțile care-l ascundeau crimă, în Karamazovii, așa se întîmplă în Sinucigașul, cînd, acoperit de ridicolul sinuciderii înscenate, Poțekalnikov rostește tulburătorul monolog despre dragostea de viață.

Și dacă gloria actorului e efemeră, e răscumpărată în schimb de un preț al adevărului pe care nici o altă artă nu-l cunoaște.

DOINA PAPP